

RÓNYAI LÁSZLÓ

Messzelátó

Edward király... angol király?

Írásom VIII. Edwardról szól, aki (*nem*) csak azért mondott le a trónról, hogy elvegyen egy polgári származású nőt, aki ráadásul már addigra kétszer elvált volt. VIII. Edward rendes neve: Edward Albert Christian George Andrew Patrick David, született 1894. június 23-án, királlyá nevezték ki 1936. január 20-án, apja halála után.

Az események levezetése újságcikkeken keresztül történik, ahogyan a magyar sajtó látta. Az egész történet ott kezdődött, amikor 1936 nyarán Edward elhatározta, hogy Dél-Franciaországba megy kikapcsolódni a nyárra, de – az ottani rendezetlen viszonyok miatt – úgy döntött, hogy az Adriai-tengerre megy. Elkísérték a királyt a személyes barátai, közéjük tartozott Mrs. Wallis Warfield-Simpson is. Ekkor az amerikai és az európai sajtóban szenzációként tudósítottak erről. A célozgató kommentátorok borzolták a kedélyeket a királyi családban s a kabinetben egész nyáron és kora ősszel. Ez a szenzációhajhászás csak növekedett akkor, mikor kiderült, hogy Mrs. Simpson válik férjétől októberben.

* * *

Nagyon sokak szemében ez a nő „rangon aluli” volt, az ügy pedig politikai botrányt eredményezett, ami ráadásul hamarabb jutott a köztudomására, mint kellett volna. Simpsonné számára a bíróság 1936. október 27-én mondta ki a második házasság felbontásáról szóló jogerős ítéletet. Az angol törvények szerint pedig elvált asszony csak akkor köthet házasságot, ha a válás kimondását követő hat hónapon belül minden tekintetben korrekt életmódot folytat. A király is hajlandó lett volna kivárni ezt a hat

hónapot, de az amerikai sajtó kirobbantotta a hírt.

Október 20-án a király és Stanley Baldwin találkozott egymással. Baldwin kifejtette, hogy a király barátja, Edward pedig kínos helyzetet és nehézségeket okozott, majd a két ember úgy vált el, hogy félreértés maradt közöttük: a miniszterelnök azt gondolta, hogy hatással volt a királyra, a király pedig úgy gondolta, hogy sikerült meggyőznie a miniszterelnököt arról, hogy ez az ügy magánügy, az állammal nem összefüggő.

A Simpson-ügy kormányválságot is eredményezett: az angol király és a kormány között súlyos ellentét támadt. Minisztertanácsi értekezletet is folytattak ez ügyben. Baldwin kétszer is volt királyi kihallgatáson, ott fejtette ki a kormány álláspontját: az uralkodó a kabinet hozzájárulása nélkül, az alkotmány értelmében nem köthet házasságot. A királyt döntés elé helyezték: vagy házasodik, és lemond a trónról, vagy király marad, de házassága kizárva.

* * *

Az angol alkotmány kimondja, hogy a király feleségét királynévá kell koronázni. A domíniumokban a Korona az egyetlen összekötő kapocs Anglia és a domíniumok között. A királyi tekintély mindennemű csökkentése a brit birodalom egyes részeit összekötő kapcsolatok meglazulásához vezetne. Kanada és Dél-Afrika kormánya azonnal éles tiltakozást jelentett be: a király előtt két lehetőség maradt, a lemondás vagy elfogadja a kormány álláspontját. A domíniumi ellenzők táborába csatlakozott hamarosan Ausztrália és Új-Zéland kormánya is, és kifejtették, hogy ezt a helyzetet a birodalom

2000/XIII. 3-4.

fennállásának szempontjából rendkívül veszélyesnek tartják.

A király és a kormány rossz viszonyát nem kifejezetten csak a házassági botrány okozta, ebben egyéb politikai okok is szerepeltek, a Simpson-ügy csak hozzájárult ahhoz, hogy elmérgesítse a helyzetet. Egyik ilyen ellentét volt az is, hogy a kormánynak nem tetszettek a király földközi-tengeri utazásai és a balkán államokkal folytatott tárgyalásai. A másik probléma volt, hogy a király a köznép körében igen népszerű volt, népszerűbb a kormánynál, mivel a harmincas évek elején sűrűn tett látogatásokat üzemekben, gyárakban.

Az ügy kipattanásakor a tőzsdén lehetett érezni az izgalmat, a várakozást, csütörtökön pedig a hivatalos tőzsdeforgalom megnyitása közel egyórás késéssel történt meg. A beérkezett óriási arányú eladási megbízások hatása alatt az ügynökök saját maguktól leszállították árajánlataikat, hogy elkerüljék a pánikszerű eladásokat. November 13-án a király A.H.L. Harding személyi titkárától kapott egy levelet, melyben figyelmeztette a királyt, hogy veszély felé halad, valamint Mrs. Simpsonsot azonnal külföldre kellene küldeni.

November utolsó napjaiban felforgatta az elképzeléseket Lord Rothmere sajtómágnás javaslata, miszerint a király elvonná Mrs. Simpsonsot, de nem kapná meg a királynői jogokat (morganatikus házasság). Ha egy közvéleménykutatást végeztek volna erről a javaslatról, jelentős támogatást kapott volna, de egyes politikai körök kieroszakolták megíúsítását.

* * *

Egy másik javaslat is született a megoldásra Welgwood czedestől, a Munkáspárt képviselőjétől, miszerint a koronázási szertartást úgy kell felfogni, mint egy egyházi szertartást, amelynek nincs semmi köze a nép óhajához. Feltétlenül el kell kerülni,

hogy a király lemondjon, ugyanis nagy szeretetnek örvend, és minden változás két táborra szakítaná az országot. Ha általános választásokat rendeznének, az eredmény az lenne, hogy a nép a királynak ad igazat.

A morganikus házasság gondolatával a király is odaállt a miniszterelnök elé. December 4-én délután 4 órakor a miniszterelnök kifejtette véleményét, hogy ez a megoldás sem jó, ez az elgondolás teljesen nélkülözi az alkotmányjogi alapot: *„jogrendszerünk nem ismeri ugyanis a morganatikus házasságot.”*

A wellingtoni püspök véleménye: *„a korona viselőjének föl kell áldoznia egyéni kívánságait, és világos, hogy a tervezett házasság megkötése magas eszményekkel ellenkeznék.”* Voltak persze támogatói is a királynak: Winston Churchill akciót indított a király mellett, amely elsősorban arra irányult, hogy megakadályozza annak lemondását. A tervük abból állt, hogy a király igyekezzék elhalasztani végső döntését, és közölje Baldwin miniszterelnökkel, hogy egyelőre nem óhajt házasságot kötni Simpson asszonnyal. Ezzel időt akartak nyerni ahhoz, hogy közben megkíséreljék Baldwin megbuktatását az alsóházban, valamint az általános választások kiírását. Ha az új választásokat megtartaná a király mellett kiálló kormány alakulna, mely már nem akadályozná meg a házasságot.

Barabás Gyula újságíró a királynak ad igazat: a király is ember, a feleség kérdése pedig csak órá tartozik, amúgy is volt már példa a történelemben az ilyen házasságokra, például Péter orosz cár és Katalin cárné esete. *„Ma, amikor a diktátorok mindent követnek, hogy emberfelettinek lássák őket, a világ legnagyobb méltóságának viselője kiáll olyan érzelem hangoztatására, amellyel bizonyítja, hogy bátorságot, és a tiszta emberi érzelmet előbbrevalónak tekinti minden dogmánál.”*

December 3-án Mrs. Simpson elhagyta Angliát, majd 7-én megjelenik egy nyilatko-

zata: ha a meg nem házasodás a kérdés megoldásához vezetne, úgy szeretne visszavonulni ettől a helyzettől, amely egyaránt boldogtalan és tarthatatlan lett. Ugyanekkor a broadsworthy-i bányák 3500 munkása sztrájkba lépett, majd a környező dél-yorkshire-i kerület 8000 bányásza is elhatározta, hogy rokonszenve jeléül szintén beszünteti a munkát. Az ország valóban két részre oszlott az ügyben. Baldwin terveinek keresztülvitelére a konzervatív párt egyik frakciójára, az anglikán egyházkörökre és a domíniumokra támaszkodhatott. Az anglikán egyház szerint kétszer elvált nőt elvenni nem fér össze az erkölcsös magatartással.

* * *

A király a végzetes és visszavonhatatlan elhatározására 1936. december 10-én határozta el magát. Lemondott. A speaker – a bemondó – felolvasta a lemondó okiratot:

„Én, VIII. Edwárd Nagy Brittanian, Írország és a tengerentúli domíniumok kirá-

BALLADA A SZERELEM HATALMÁRÓL...
VIII. EDWARD KIRÁLY UTOLSÓ RÁDIÓBESZÉDÉT
MONDJA, MELYBEN LEMOND A TRÓN RÓL

lya azt a megmásíthatatlan elhatározásomat nyilvánítom, hogy lemondok a trónról mind önmagamra, mind pedig utódaimra nézve. Kívánságom az, hogy ez a lemondási okiratom azonnal hatályba lépjen..... 1936. december 10-én alulírott tanúk jelenlétében.” Baldwin a szöveg felolvasása után azt javasolta, hogy a Ház tűzze napirendre a király üzenetét. A lemondott király helyére elsőként a yorki herceg, másodikként jöhetett volna Erzsébet, majd a sorban Margit hercegnő, a gloucesteri herceg, majd a kenti herceg. Edward a fivérét (a yorki herceget) nevezte meg utódjául. A lemondás után a munkáspárti ellenzék őszinte részvétét fejezte ki VIII. Edward, Margit királyné, és Baldwin miniszterelnök iránt. Winston Churchill azt mondta, ami megtörtént az már a történelemé, vita vagy viaskodás csak ártana.

A volt király búcsút vett a népétől rádióan keresztül: „Soha nem akartam semmit elhallgatni, de mindaddig az alkotmány tiltotta, hogy beszéljek... Higgycék el azonban nekem, úgy találtam, hogy nem tudnám felelősségem súlyos terhét viselni és királyi kötelességemet úgy teljesíteni, mint ahogy akartam, ha nem bírom az általam szeretett nő támaszát és segítségét... Fivérem..., hála kiváló tulajdonságainak, azonnal elfoglalhatja helyemet... és ő azzal a felbecsülhetetlen boldogsággal is meg van áldva, amit közületeket oly sokan élveznek, és amivel én nem vagyok megáldva: boldog otthon, feleség és gyermek. Most végleg elhagyom a közeletet, és leteszem terhemet... Isten éltesse mindnyájukat, Isten áldja a királyt.”

* * *

A lemondó okirat után létrehozták a király lemondásáról szóló törvényt 1936. december 11-én, budapesti idő szerint 2 óra 52 perckor: Ófelsége azonnal megszűnik király lenni, trónüresedés áll be. A koronát az összes királyi kiváltságokkal, jogokkal és

méltóságokkal a királyi családnak az a tagja öröklí, aki a trónutódlás rendje szerint következik. A lemondás után Ófelségének és utódainak nem lesznek semmiféle trónutódlási jogai. A következő uralkodót VI. Györgynek hívták, akit a következő évben koronáztak meg. Magyarország képviseletében Kánya Kálmán külügyminiszter utazott Londonba a koronázáson való részvételre.

A lemondás után rögtön bizonyos politikai körök azt hangoztatták, hogy a királynak el kell hagynia Angliát. Most még szigorúan titokban is tartották, hogy hová megy a király, mert úgy döntött, hogy elmegy. Más politikai köröket – a szélsőjobboldali ellenzéket – más ügy foglalkoztatta: Anglia államformája legyen köztársaság, mert *veszedelmeket rejt ma már egy nagy birodalomra nézve az örökletes királyság. A mai időnek a köztársasági kormányzat felel meg*” – vallotta Maxton, a szélsőjobboldali ellenzék vezére.

Edward december 13–15. között távozott Angliából. A windsori kastélyt mélyen lefüggönyözött autóban hagyta el, három tengerésztiszt kísérette ki a portsmouthi kikötőbe. Itt három hadihajó állott indulásra készen, innen Zürichbe utaztak, majd 13-án este 10 óra 20 perckor megérkeztek Bécsbe, a Nyugati pályaudvarra.

Valamelyest lenyugodtak a kedélyek a volt király körül. Jövendőbelije a franciaországi Candé-kastélyban tartózkodott. Az esküvő napját 1938. május 17-re tűzték ki. A szerelmesek a sok megpróbáltatás után 5 hónap múlva találkoztak újra egymással. Mikor Simpsonné megtudta, hogy jön a herceg, kilépett a kastély lépcsőjére, kék délutáni ruhát viselt, és sugárzott az örömtől. Amint a herceg feljött a lépcsőn, átölelte és megcsókolta menyasszonyát, és 2-3 perig egyikük sem tudott egy szót sem szólni. A herceg először kicsomagolta az ajándékokat, melyeket kedvesének hozott. Volt a hercegnél egy csokor havasi gyopár is, amelyet maga szedett az osztrák hegyekben.

Simpsonné a csokrot mindjárt a ruhájára tűzte. Május 23-a körül a készülődés a tetőfokára hágott: a kastély főbejáratát hetek óta valósággal ostromzár alatt tartották a világsajtó képviselői. A bejáró autók szállítmányai ruhaszállítmányokból állott. Ez idő alatt Angliában Baldwin lemondott, mert a választásokon a R. MacDonald vezette Munkáspárt győzött. Június 3-án a herceg elutasította a helybeli dalkörnek azt az ajánlatát, hogy a kastély előtt hajnali szerenádot adjon, mondván, a házasságkötése a lehető legnagyobb csendben menjen végbe. A rend fenntartására 150 csendőrt rendeltek ki. A kastélyban megrendezendő szertartáson csak 5 újságíró lesz jelen: egy angol, egy francia, három amerikai. Az esküvői tortát a kastély-

1937. JÚNIUS 3-ÁN FRANCIAORSZÁGBAN, A CANDÉI KASTÉLYBAN KÖTÖTT HÁZASSÁGOT – A WINDSORI HERCEG – A TRÓNRA LEMONDOTT VIII. EDWARD – ÉS WALLIS WARFIELD-SIMPSON

ba érkezett francia szakácművész készítette el: a 80 centiméter magas torta ötemeletes kerek toronyt ábrázol, amelynek mindegyik emeletét koronákból álló cukordíszek ékesítik.

Néhány nappal a nagy esemény előtt bonyodalom támadt: az anglikán egyház legfőbb funkcionáriusai a legnagyobb tartózkodással, sőt rosszállással fogadták a tervet. A windsori herceg és barátai segítettek abban, hogy az anglikán egyház szerint is összeeskessék őket, a ceremóniát pedig Darlington lelkész (Robert Anderson Jardine) végezte el. Elmondása szerint saját jószántából adta őket össze, nem kért senkitől engedélyt erre – mármint az egyháztól –, de akkor is csupán lelkiismeretből teszi ezt meg.

Az esküvő napján a kastély körül körülbelül 100 főnyi rendőr- és csendőrcsapat 6 mérföld sugarú kordont vont, melyet csak írásos engedéllyel lehetett átlépni. A szertartás után Mercier, a helység polgármestere beszédet mondott. Kifejtette, hogy olyan nemzetet képvisel, amely mindig csodálta az önzetlen, lovagias viselkedést és azokat a bátor cselekedeteket, amelyeket nem az ész,

hanem a szív diktál. Jardine lelkész a régi anglikán imakönyv előírásai szerint végezte el a szertartást, amelyen a herceg otthoni családjának egyetlen tagja sem vett részt, sőt az sem vehetett részt, aki valamilyen hivatali munkát látott el Angliában. A család tagjai csak az ajándékokat küldték el. Miután a házastársak elmondták az eskümintát, a herceg átnyújtotta arájának a gyűrűt. Az esküvő után, még aznap délután elhagyták a kastélyt, és vonaton nászútra indultak. Az állomásokon ünneplő tömegek várták őket.

Felhasznált irodalom

- A XX. század krónikája.* Budapest, 1994, Officina Nova.
Britannica Encyclopedia. Vol. 8. 1969.
Britannica Micropedia 4. The University of Chicago, 1991.

Sajótbeli források

- Népszava.* 1936. december 4., december 5., december 6., december 8., december 10., december 11., december 12., december 13., december 15., 1937. június 4. sz..
Pesti Hírlap 1937. május 9., május 23., június 3., június 4. sz.

Emlékezés a 424-esre

„A képeket a pályaszám nagyságrendjébe sorolva nem tudom a 424,001 mozdonnal kezdeni, mert ezzel a géppel érhető okoknál fogva a hetvenes években nem találkozhattam: Jugoszláviában volt hadifogságban. Nyissa meg a sort a 424,002 a celledömölki fűtőház előtt, melyet 1974. július 22-én tudtam ott lefényképezni, hála Fehér Tamás főnök mindenkorai segítőkézségének, amiért mindig hálás maradok neki” – Kubinszky Mihály szenzációs fotóalbuma a legismertebb magyar gőzmozdonytípusról szerkesztőségünk közreműködésével jelenik meg a napokban.